

КОРСІКОВА Н.М., канд. екон. наук

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто основні проблеми впровадження інноваційної моделі розвитку економіки України в сучасних умовах. Визначено основні чинники, які перешкоджають ефективному використанню досягнень в сфері науково-технологічного розвитку. Запропоновано низку заходів щодо поліпшення ситуації із врахуванням закордонної практики, зокрема можливості удосконалення системи фінансування та заходів державного регулювання інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, техно-економічна система, науково-технологічний потенціал, фінансова політика.

The main problems in introducing the innovatory model to the development the Ukraine economy under present day conditions were considered. The main reasons which impede the efficient using of scientific- technological achievements were named. A number of steps improve the situation in the foreign experience using the financial system's improvement and measures for the state regulating of innovating activity, in particular, were proposed.

Key words: innovative activities, techno-economical system, scientific and technological potential, financial policy.

Вступ. Сьогодні загально визнаним є факт, що саме інноваційна діяльність – це головне джерело суспільного прогресу, і саме вона виконує провідну роль в рішенні проблем економічного, соціального і культурного розвитку. Науково-технологічний та інноваційний розвиток є невід'ємною складовою частиною задоволення широкого комплексу національних інтересів держави, яка забезпечує його реальну незалежність і безпеку. Збереження і підвищення якості науково-технологічного потенціалу віднесене до пріоритетних національних інтересів України. Так в Законі України «Про основи національної безпеки України» як один з основних пріоритетів визначено: «...збереження і посилення науково-технологічного потенціалу, затвердження інноваційної моделі розвитку» [1].

У сучасних умовах глобалізації саме наука стала одним з головних економіко-відтворюючих чинників, що забезпечують розвиток країн за рахунок вдосконалення існуючих технологій, техніки і використання принципів нових наукових досягнень.

Ще в XVIII столітті французький просвітник Жан Кондорсе звернув увагу на взаємозв'язок науки і промисловості. Він відзначав, «що прогрес наук забезпечує прогрес промисловості, який сам

потім прискорює наукові успіхи, і цей взаємний вплив, дія якого поновлюється, повинен бути зарахований до найдіяльніших, наймогутніших чинників вдосконалення людського роду». Одним з перших поштовх початку серйозних досліджень інновацій та їх ролі в економічному розвитку дав Н. Кодрат'єв, який як найважливішу причину циклів кон'юнктури визнає інновації. Німецький учений Г. Менш пов'язував темпи економічного зростання і циклічність з появою базових нововведень. Значне місце в теорії інноваційних процесів займають концепції, що досліджують формування технологічних систем і дифузії нововведень. Ці концепції розвивалися низкою учених, серед яких можна виділити економістів К. Фрімена, Д. Кларка і Л. Суїте. Відповідно до переконань вказаних економістів темпи економічного зростання залежать від формування, розвитку і старіння технологічних систем. Розповсюдження нововведень розглядається як механізм розвитку технологічної системи, а темпи такого розповсюдження зв'язуються з ринковим механізмом, наявністю відповідних умов і їх мотивацією.

Істотним внеском у розвиток інноваційної теорії можна назвати теорію технологічного розриву М. Познера, теорію циклу життя продукту Р. Вернона, модель циклу подолання відставання Д. Акмацу, концепцію географічного розповсюдження технологій К. Переса, концепцію технологічних устроїв Г. Глаз'єва, концепцію реінжиніринга Ф.Ж. Гуїяра, Дж. Келлі, М. Робсона, Ф. Уллаха, М. Хаммера, дослідження по аналізу і проектуванню бізнес-процесів Д. Марка, К. Мак-Гоуена.

Серед вітчизняних дослідників, які присвятили свою діяльність проблемі інноваційного розвитку як економіки в цілому, регіонів, так і окремих підприємств слід назвати В.П. Александрову, О.І. Амошу, Б.В. Буркинського, А.І. Бутенко, С.А. Бельтюкова, В.П. Вишневського, В.М. Гончарова, І.І. Грузнова, В.І. Захарченко, Ю.Г. Лисенко, М.М. Меркулова, І.П. Продіуса, О.С. Редькіна, М.Г. Чумаченко, А.І. Яковльова та ін.

Не дивлячись на наявність досить великої кількості публікацій на тему організаційного розвитку інноваційної діяльності і деякого практичного досвіду, слід визнати, що наукове обґрунтування теоретичних положень, методології розробки і упровадження інновацій для економічних суб'єктів в конкретних умовах господарювання, що склалися в нашій країні, абсолютно недостатнє.

Постановка завдання. У межах діючої моделі економічної політики широкомасштабна технічна і технологічна модернізація національної економіки неможлива. Ця модель вимагає глибокого

аналізу ситуації, що склалася у сфері управління інноваціями, і відповідної їй перебудови. Йдеться про можливу втрату науково – технологічного потенціалу української економіки. Без цього потенціалу Україну завжди відноситимуть до другорозрядних (у технологічному відношенні) країн світу. Тому метою дослідження стало визначення найбільш суттєвих чинників, які гальмують науково-технологічний і

інноваційний розвиток вітчизняної економіки, та обґрунтування напрямків щодо їх усунення.

Результати. Сучасний етап науково-технічного і технологічного прогресу характеризується перетворенням парадигми масового виробництва в парадигму домінування гнучких техно-економічних систем [2], основні характеристики яких наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні характеристики техно-економічних систем

Складові техно-економічної системи	Характеристики
Ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Інформо- та інтелектоємкість ▪ Матеріало- і енергозбереження ▪ Оптимальність використання
Продукти	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Диверсифіковані ▪ Легко оновляються відповідно до інтересів замовників і споживачів ▪ Уніфіковані, сертифіковані, стандартизовані
Ринки	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Високий ступінь диверсифікації ▪ Вузькі ніші на ринку ▪ Жорстка конкуренція
Технології	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Постійне вдосконалення, пошук оптимальних операційних методів ▪ Перетворення, як основний операційний стандарт ▪ Адаптовані до конкретних умов
Структури	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Централізація на рівні стратегічного центру ▪ Децентралізовані напівавтономні багатофункціональні одиниці (бізнес-одиниці) ▪ Інтегральні (горизонтальні і вертикальні зв'язки)
Кадри	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Робоча сила як актив ▪ Професійна підготовка як інвестиції в майбутнє ▪ Відповідні фондам, що постійно оновлюються

Важливим напрямом при формуванні і впровадженні відповідної моделі інноваційного розвитку є концентрація наукового потенціалу на вирішенні найактуальніших науково-технічних проблем, а також застосування технологій, найбільшою мірою підготовлених до використання у виробництві.

Ще в 2003 р. серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні були виділені:

- розвиток машинобудування і верстатобудування як основи високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва;
- розвиток нанотехнологій, мікроелектроніки, інформаційних технологій, телекомунікацій;
- розвиток інноваційної культури суспільства [3].

Проте реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки здійснюється, на жаль, не в рамках єдиної національної програми розвитку перспективних технологій. Розпорошення державних коштів і державних замовників, відсутність єдиного координуючого центру приводить до систематичного недофінансування програм, виконання програм не в

повному обсязі, низьких темпів впровадження пріоритетних розробок у виробництво.

Не дивлячись на ряд прийнятих законодавчих актів у сфері регулювання інноваційної діяльності (Закон України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технологічної діяльності», Концепція науково-технологічного розвитку України, Закони України: «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про основи національної безпеки»), українська економіка сьогодні характеризується низькими результативними показниками інноваційної активності при значному науковому потенціалі. Сьогодні втрачаються можливості розвивати належним чином наукові дослідження, оперативно впроваджувати їх результати в практику, реагувати на світові науково-технологічні досягнення і ефективно використовувати їх в національних інтересах.

В Україні і до цього дня відсутні дієві механізми здійснення масштабних технологічних змін. Прийняті науково-технологічні програми часто не забезпечують досягнення конкретних кінцевих результатів. Центральні органи виконавчої влади не

мають достатніх засобів для підтримки інноваційної трансформації вітчизняних підприємств, а недержавні комерційні структури все ще не зацікавлені в здійсненні довгострокових проектів, які б забезпечували базові технологічні зміни.

До негативного стану інноваційних процесів привели кризові явища в економіці в цілому і проблеми фінансового характеру, що виникли внаслідок цього: відсутність фінансування, великі витрати, відсутність засобів у замовника, високі кредитні ставки, недосконалість законодавства, високий економічний ризик, відсутність попиту на продукцію, недолік інформації про ринки збуту.

Тому найактуальнішою проблемою на сьогоднішній день є пошук таких форм функціонування підприємств, які дозволять створити дієвий механізм фінансування інноваційної діяльності. В даний час з метою ухвалення стратегічних рішень органи державного і регіонального управління, ділові кола і суспільні організації вимагають створення ефективного інструменту підвищення науково-технологічного рівня промислового комплексу, в основі якого лежало б використання власного потенціалу на всіх рівнях економіки.

Для реалізації цих заходів повинне бути проведено реформування економічного механізму управління, стимулююче науково-технологічний розвиток виробництва на основі залучення всіх можливих джерел фінансування (централізованих бюджетних і позабюджетних фондів, інноваційних фондів, власних грошових коштів підприємств, організацій, кредитів банків).

Існуюча в даний час система фінансування витрат на створення і освоєння випуску прогресивної технології, включаючи НДДКР, не сприяє прискоренню НТП. Через відсутність на підприємствах фінансування стримується створення нових виробів, виконання престижних прикладних досліджень. Сьогодні великі підприємства і організації не мають засобів на оновлення продукції і технічне переозброєння, а дрібні підприємства все ще не розвинули своє функціонування або розраховують на зарубіжні зв'язки і безповоротну допомогу. Тобто основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні засоби підприємств (72,1%). У сучасних умовах пріоритетними напрямками інвестиційного забезпечення науково-технологічної діяльності підприємств повинні стати децентралізовані джерела. Це можуть бути як внутрішні джерела, до яких відносяться власні засоби підприємства (прибуток, амортизаційні відрахування, капітал власників, залучені засоби), так і зовнішні джерела розвитку підприємства: засоби кредиторів, інвестиції, зокрема іноземні, у вигляді прямих і портфельних інвестицій, лізингові інвестиції, венчурний капітал.

Головним засобом фінансового забезпечення інноваційного процесу в нормальних ринкових умовах вважаються банківські кредити. Проте сьогодні можливості підприємств використовувати кредитні засоби для реалізації науково-технологічних проектів дуже обмежені. Серед основних чинників,

які обмежують кредитування інноваційної діяльності підприємств, особливе довгострокове, слід виділити наступні: великий кредитний ризик, високий рівень процентних ставок за банківськими кредитами, переважно короткостроковий характер банківських пасивів, зацікавленість банків в кредитуванні господарських операцій з швидким обігом грошових потоків.

Таким чином, за теперішніх економічних умов залучення банківських установ до кредитування науково-технологічної діяльності вимагає розробки і впровадження дієвих стимулюючих заходів на державному рівні. Ці заходи повинні забезпечити вищий рівень прибутковості кредитно-інноваційних операцій в порівнянні з іншими активними операціями банків і зниження рівня банківських ризиків від вкладень в науково-технологічні проекти.

Механізм дослідження внутрішніх резервів інвестиційного забезпечення найближчими роками повинен базуватися на реалізації стратегії підвищення фінансової стійкості, що припускає найрізноманітніші форми. Так, наприклад, основними формами скорочення і рефінансування дебіторської заборгованості (переказу її в інші, більш ліквідні форми оборотних активів) в даний час можуть стати: факторинг (продаж дебіторської заборгованості на користь факторингової компанії або банку); облік або дисконт векселів; форфейтинг (кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі викупу у експортера векселів і інших боргових вимог, які акцептуються імпортером). Продавцем форфейтингу може бути підприємство, яке виконало обов'язки за контрактом і прагне рефінансувати дебіторську заборгованість з метою зменшення кредитного ризику і поліпшення ліквідності.

Близьким за своїм економічним змістом до довгострокового кредитування є механізм лізингу. Цей механізм в Україні знаходиться у стадії розвитку. В окрему групу виділяють іноземні джерела фінансування інноваційної діяльності, зокрема такі, як прямі іноземні інвестиції, міжнародна науково-технічна допомога, міжнародні і національні наукові і венчурні фонди.

В Україні вже тривалий час йде полеміка про необхідність і доцільність залучення іноземних інвестицій. Більшість економістів вказують на необхідність залучення таких інвестицій в умовах дефіциту фінансових ресурсів і сучасних технологій. В той же час підкреслюються негативні наслідки таких інвестицій. Так, наприклад, частка іноземних інвестицій у вигляді нових технологій дуже невисока, вони прямують в основному в галузі з швидким оборотом капіталу, тобто в ті сфери, де потрібні мінімальні вкладення. Відбувається їх швидка окупність при невисокому ризику вкладень.

В США і країнах Західної Європи одним з ефективних механізмів забезпечення інноваційної діяльності є венчурне фінансування. Проте в Україні ця форма фінансування ще не має необхідного розповсюдження, підприємницькі структури венчурного капіталу знаходяться на початковій стадії розвитку.

Світовий досвід показує, що одним з важливих чинників залучення додаткових ресурсів є механізм фондового ринку. Саме він, як механізм переміщення засобів від інвесторів (постачальників) до емітентів (споживачів), сприяє ринковому перерозподілу капіталів і спрямуванню їх в сфері найефективнішого використання. Проте слід зазначити, що в світовій практиці останнім часом випуск акцій перетворився на «крайній» метод мобілізації фінансових ресурсів, який використовується у випадках, коли вже використані інші можливості зовнішнього і внутрішнього фінансування. Причинами цього є відносно висока вартість емісії акцій в порівнянні з більшістю позикових операцій; небажання власників контрольних пакетів акцій збільшувати загальну чисельність акцій; можливість зниження показника доходу на акцію (що знижує їх біржовий курс).

Залучення засобів через випуск облігацій розраховане на масового інвестора. Саме за рахунок випуску облігацій підприємства мобілізують основну частину фінансових ресурсів на фондових ринках. Проте саме цей метод фінансування може бути ефективним тільки для успішно діючих організацій з високим іміджем. Сьогодні, як і раніше такий поширений на світових фондових ринках інструмент, як корпоративні облігації в Україні використовується мало [4].

Підвищення ефективності названих механізмів можливе тільки в рамках формування дієвої фінансової політики. Проте, в зв'язку з цим слід зазначити, що разом з істотними недоліками фінансової політики останніх років, а саме: агресивне скорочення державних інвестицій на користь соціальних виплат, відсутність повноцінних фінансових ринків, значна централізація бюджетної системи, високий рівень регіональних асиметрій в оподаткуванні регіонів, недосконалість міжбюджетних відносин, високі ставки на позиковий капітал та ін. [5], теперішній момент характеризується тим, що фінансова політика втратила і ті позитивні риси, якими її можна було охарактеризувати ще кілька місяців тому: стабілізація національної валюти, стримування інфляційного процесу, зростання інвестиційних вкладень в економіку, розширення ринку фінансових послуг, збільшення обсягів банківського кредитування (в т.ч. довгострокового) та ін.

Дані обставини істотно знижують можливість застосування інструментів активізації інноваційної діяльності у вітчизняних умовах.

Висновки. Національні інтереси України вимагають негайних заходів, спрямованих не тільки на збереження, але й на розвиток науково-технологічного потенціалу, забезпечення його ефективного використання для подолання кризових явищ в економічному і соціальному розвитку. Для подолання неконкурентоспроможності

і забезпечення входження в світовий ринок високотехнологічної продукції необхідні спеціальні і значні зусилля з боку як підприємств, так і держави.

В країнах з розвинутою ринковою економікою існує великий арсенал методів і відповідних державних інститутів за допомогою яких здійснюється дієве державне регулювання інвестицій в розвиток національної економіки. Податки і державна підтримка підприємств; планування державного бюджету і бюджетів регіональних адміністративних одиниць; реалізація довгострокових науково-технологічних і соціальних державних програм; регулювання зайнятості і безробіття, грошового обігу – все це не повний перелік сфер і напрямів регулювання інноваційного розвитку з активним використанням державних управлінських структур [6].

Проте більшість методів добре спрацьовує в зрілій, налагодженій економіці з розвинутою ринковою інфраструктурою, з підготовленими підприємствами. А, отже, тільки за допомогою регулювання фінансової системи не можливо добитися прориву у сфері науково-технологічного прогресу. Для цього необхідно:

- технічне переоснащення виробництва;
- створення нових підприємств, здатних виробляти якісну продукцію;
- реалізація системи заходів, спрямованих на підтримку порівняно низьких витрат виробництва;
- державне стимулювання структурних змін і експорту високотехнологічної продукції шляхом програм реконструкції промисловості, націлених на розвиток конкурентоздатних експортно-орієнтованих виробництв;
- організація пільгових кредитних ліній, що надаються під ті ж цілі;
- надання пільг з оподаткування прибутку, реінвестованого в реконструкцію і створення нових виробничих потужностей;
- здійснення активних зовнішньополітичних зусиль по зняттю будь-якого роду нетарифних обмежень на зарубіжних ринках відносно українського високотехнологічного експорту;
- створення інфраструктури кредитування і страхування експорту.
- створення умов для передачі передових зарубіжних технологій і їх засвоєння вітчизняними підприємствами.

Подальші перспективи практичного впровадження зазначених напрямків і заходів, а також подальших досліджень щодо удосконалення механізмів інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, пов'язані з категоричною вимогою усунення всіх політичних бар'єрів на шляху імпорту технологій і капіталу і переходу до підтримки з боку іноземних держав політики співпраці з українськими підприємствами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України „Про основи національної безпеки України” // Урядовий кур’єр. -2003. -№139. -С. 1-6.
2. Глазьев С.Ю., Львов Д.С., Фетисов Г.Г. Эволюция технико-экономических систем: возможности и границы централизованного регулирования – М.: Наука, 1992.
3. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Урядовий кур’єр. -2003. -№32. -С. 1-4.
4. Корсикова Н.Н. Научно-технологическое развитие промышленного производства. Научное издание.- Одесса.: Астропринт.-2004.-66 с.
5. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації. Монографія.-Луцьк.: Надстир’я.-2007.-493 с.
6. Меркулов М.М. Науково-технологічний розвиток і управління інноваціями. Монографія.-Одеса.: Фенікс.-2008.-344 с.

УДК [005.336.1 : 637.1] : [658.713 : 336]

МИРОНЮК Т.І., аспірант

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

В статті розглянуті основні положення лізингу як інвестиційного ресурсу, сучасний стан та перспективи впровадження лізингових операцій в діяльність молокопереробних підприємств.

Ключові слова: молокопереробні підприємства, лізинг, фінансовий лізинг, лізингодавець (лізингова компанія), лізингоодержувач, інвестиції.

The author in the article has considered substantive provisions of leasing as investment resource, a modern condition and prospects of introduction of leasing operations in activity of the dairy enterprises.

Key words: dairy enterprises, leasing, financial leasing, leasing company, leaseholder, investments.

Вступ. Молочна галузь є однією з головних ланок агропромислового комплексу країни, основним завданням якої залишається забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, а переробної промисловості – сировиною та оновленням матеріально-технічної бази. Внаслідок цього стає необхідним формування ринкової системи мобілізації фінансових ресурсів та розробки інвестиційної політики для молокопереробного підкомплексу.

Стан і розвиток інвестиційного процесу в АПК країни залежить від рівня її загально-економічного розвитку, який включає оцінку її інвестиційної діяльності, промислового виробництва, розвитку ринкових відносин та інвестиційної інфраструктури. Основною частиною інвестицій є капітальні вкладення, головною функцією яких є відновлення основних виробничих фондів [2]. Тому реалізація інвестиційної стратегії вітчизняних молокопереробних підприємств значною мірою залежить від існуючих джерел фінансування. Обмеженість внутрішніх ресурсів для авансування

інвестиційних витрат спонукає підприємців до пошуку інших економічно обґрунтованих варіантів покриття потреби в коштах. Вхідження України у СОТ вимагає від підприємств використання дешевших фінансових ресурсів для створення продуктів з конкурентоспроможною ціною (особливо це стосується підприємств з виготовлення молочної продукції). Ефективним ринковим механізмом, здатним посприяти вирішенню проблеми технічного та технологічного забезпечення переробних підприємств, є фінансовий лізинг.

Проблемам лізингових відносин господарюючих суб’єктів приділяють увагу такі вітчизняні та закордонні вчені та практики: Н.Н. Внукова, В.М. Кочеткова, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, Д.Ф. Харківський, В. Хойер та інші. В своїх роботах вчені досліджують загальні тенденції розвитку лізингових операцій та їх особливостей в діяльності промислових підприємств. Але перспективи та ефективність застосування лізингу молокопереробними підприємствами не досліджені або висвітлені в незначній кількості робіт.

Постановка завдання. Лізинг – це одна з перспективних форм інвестування, яка спроможна пожавити процес оновлення технічного парку підприємств та на вигідних умовах отримати сучасне устаткування при невеликих початкових витратах. Тому метою даної статті є виділити теоретичні та практичні засади фінансового лізингу, які розкривають перспективи ефективного розвитку галузі з переробки молока та виготовлення молочних продуктів.

Результати. Для великої кількості вітчизняних молокопереробних підприємств дуже гостро стоїть проблема зношеності фондів і нестачі коштів для капітальних вкладень. Основним завданням є